

SZÉPIRODALMI

FIGYELŐ.

33-ik szám.

Szerkesztői szállás,

hová a lap szellemi részét illető küldemények utasítandók: Üllői-ut és Kisfaludy-utca sarkán 11-ik szám.

Megjelenik e lap csütörtökön.

Előfizetés helyben házhoz hordva, vidéken postai szétküldéssel, félévre 5 ft. egész évre 10 ft.

Kiadó hivatal,

hová az előfizetési pénzek s minden a lap anyagi részét illető dolgok utasítandók: Egyetem-utca 4-ik szám.

MÉGIS VALAMI A FORDÍTÁSRÓL.

III.

Szerkesztett szavaink az épen most tárgyalók viszonyon alapulnak. Az első szó mindig határozója az utána következőnek. Szerkesztett igetörzsökeink nem levén, tehát a szerkesztett szó: *vagy* név, *vagy* névmellék lehet. Egyszerű névmellékét más névmellék nem szokott határozni, ennél fogva névmellék mint szerkesztvény csak négy formában állhat elé. Elsőbbben úgy, hogy a második szó benne részesülő, melyek p. o. *vizhordó*. Másodsor mint szerkesztett név származéka p. o. *vizkórságos*, *kendermagos*. Harmadsor olyanban mint: *háromlevelű*, *kékszemű*. Negyedsor mint utoljárós nevek származéka pl. *földalatti*, *természetfeletti*; a melyekhez az emlékezetet haladó szokástól szentesített: *korbéli* *házbéli* stb. forma is járul. Ez utóbbit a nyelvmivelők és majmaik kiküszöbölván, a borzasztó *bani*, *benit* használják helyette. Minden más szerkesztvény — ostábla magyar nadrágban.

Ismét más helyre tartván fel fejtetégéseimet, egy pár esetre itt is szükségesnek látom alkalmazni a kimondott elveket. Hogy szerkesztett névben az első szó meghatározhassa az utána következőt, nyelvünk geniusa azt kívánja, hogy csak oly viszonyban ragasszunk össze a két nevet, a melyben külön álló két név is értelmes, P. o. *házfedél* jó, mivel ez is jó: *a ház fedele*. *Királyasszony* is helyes, mivel *király* is *asszony* is egyszersmind; épen úgy, mint: *József császár*. De „*zsebóra*“ kivetni való; mert *zseb*, azért hogy hozzá ragasztjuk az *óra*-hoz, nem teszén *zsebbelit*; és *hattyunyak* nem te-

szen semmi egyebet, mint épen csak a *hattyu* nyakát, de bizony soha se a *hattyuéhoz hasonló fehérségű nyakát*. Ha a német, görög és szanszkrt nyelvnek ebben korlátlan a szabadsága majdnem a féltelenségig, az az ő sajátságuk; a miből következést a magyarrá oly kevéssé huzhatni, mint a francziára. Emebben is ha ilyekre van szükségök, a göröghöz folyamodnak, és nem mondják p. o. *vapeurbateau* (gőzhajó), hanem *pyroscaphe*, vagy pedig nyelvök szabályai szerint illesztett két szónak hagyják: *bateau à vapeur*. Szintén oly irgalmatlanul kárhoytatandók az ilyforma névmellékek is: *szellemdázs*, *reményteljes*, a melyekre nekünk, a kik igazi magyar nyelvérzékkel hittelkedünk magunknak, borsózik a hátunk.

Mind ezekben a ferdeségekben és nyelvelleniségekben a latinos és francziás fordítók egészen ártatlanok. Káldiban, Hallerben, Báróczyban hiában keresnénk ilyeket. A „freudvoll, leidvoll, geistreich“ stb. ficzmiták ki németből fordítóink nemzeties nyelvérzékít, és „magyarosodának meg a rájuk pedert bajuszszal“ mint a Falu jegyzőjében olvasom.

A szerkesztvényekről csak egy kis lépés a származékokra. Tárgyamhoz ezek közül csak az egy *ász ész* képzőkkel való visszaélés tartozik szoros kapcsolatban. Az egész baj nemzeti nyelvünk német analogiára csigázásából erede. Minthogy a németnél a *mahlend* és *Mahler* két különböző forma, legyen megfelelőleg *festő* és *festész*, az első névmellék, a második főnév. Ez az egész

titka a dolognak. Ne mondja senki, hogy a *merész* és *természet* analógiái képezték az *építész* és *építészet*, *költész* és *költészet* és más ily fül- és értelem ficzimitó szókat. Csak szépités, igazolás gyanánt kapták fel ezeket az elszigetelt mintákat. De egyfelől épen szokatlan formájok tiltja analógiái alapjává tételöket. Másfelől meg egyiköknek, a „*természet*“-nek ilyforma származtatása épen nem kétségkivüli, miután a közelebbi származéknak a „*termész*“-nek nincs semmi nyoma. A másikról pedig nagyon valószínű, hogy analógia ellenes származtatásával épen hibáztató, feddő értelmet akart neki tulajdonítani első alkotója, épen úgy, mint későbbre az „*írás*“-szóval a silány, kontár *író*t bélyegezték. Bélyegeznök még ma is, de Jókai szerint a magyar *író*i testület oly szent és sérthetetlen valami, a melyhez öszvesen és egyenként még a *comicus* gunyolás se férhet. De legyen ez így vagy amúgy, annyi dönthetetlen, hogy az *ász* és *ész* képzöknek *igetörzsök*-höz ragasztatását a nyelv analógiái számtalan többsége merőben kárhoztatja. Kétszeresen igen pedig az „*itész*“-t; először a már mondott okból, másodszor mivel az *it* nem is értelmes szó, a melyet kíván minden esetre törzsöknek az *ész* képző, hanem határozatlan értelmű vagy épen értelmetlen gyök, és így a szóban forgó viszonyban teljességgel használhatlan. Az „*itész*“-koholói még csak nem is voltak következetesek, — még a rosszat is kevésbé rosszá teszi a következetesség — mert különben *itélész*-t gyurtak volna, mint azok a nagy férfiak, a kik, mint közelebről látám újabb bosszuságomra, *növelész*-t és *növelészet*-et gyártottak. Dictum, factum, *itész* hasonrangu *büvész* társával együtt, pellengérré való.

Engedjék meg türelmökéből kifogyasztott olvasóim, hogy még csak egy bünére figyelmeztessém a fordításoknak, a mely kivált oly helyeken, a hol a nyelvérzék a körülményeknél fogva már magában gyarlóbb — mint pl. Pesten — a társalkodási nyelvre is elragadott. Mit? a midön a nemzeti játékszinnek is — a melynek a nemzetiség paladiumának kellene lenni — belé ette magát a nyelvébe, mint a síkfereg az élőfába. Éz az *igen*-nek oly nemű használása, hogy a német *ja*-nak mindenütt megfeleljen. Mint-

ha hallanám e kérdést: „Hát nem tartja ön nyereséynek, hogy egy nyelvbe behozzuk azt az *átalános*an helybenhagyó, minden esetre használható szócskát, a mely eddig elé hiányzott benne?“ — Nem, uraim! semmi feltétel alatt se. Mert ha valóban hiányzott, tegyük 800 éves társadalmi életen keresztül, annak a jelét látom benne, hogy a nemzet nem látta szükségesnek ily szó teremtését. Hiányát tehát nyelvünk valódi sajátságának tartom. Különben is, ha széttekintek a nyelvek közt, néhányat lelek a melynek nincs ily általános szava. Pedig a helybehagyás szüksége a beszélgetésben mindenütt megvan és volt, és kielégítésire eszközök és szók nem hiányzanak. De hát mi nyereség, mi tökélyesülés, mi előny volna vagy van abban, hogy csak *egy* ily szó legyen? Nyer-e az által a nyelv költői vagy festői volta? Az-e az úriabb ház, a melyben *egy* minden dolgot végző szolgáló, vagy a melyben más női egyén öltözteti az aszszonyt, más mos, más főz, más mosogat? Bocsánat a vastag hasonlatért, de a germanismus vastag hályogja durva mütételt igényel. Hadd végezzem finomabban annak a kimutatásával, hogy a helybehagyás eszközei a magyar nyelvben minden szükséglet kielégítőleg megvannak, még pedig a legtökélyesebb öszvehangzásban a nyelv más tekintetbeli sajátságaival. A ki korestalan ajku magyarral beszélt mind azokon a vidékeken, a hol csak ilyeneket lehetni, kivétel nélkül kellett tapasztalnia, hogy valahányszor a kérdés igéje bárminemű igehatározóval van párosítva, a felelő mindig de mindig e határozó ismétlésével, vagy egyenesen arra vonatkozó más szükértelembe vett igehatározóval jelenti ki helybehagyását. „Elérkeztél?“ — El.“ „Felszedted a sátorfát?“ — Fel.“ „Leirtad a listát?“ — Le.“ „Összebékélt a házaspár?“ — Össze.“ „Levelet kaptál?“ — Azt.“ „A kertben fogták meg a tolvajt?“ — Ott.“ „Hazulról jösz?“ — Onnan.“ „Száz forintot fizettek?“ — Annyit.“ És így tovább a végetlenig. Ellenben ha az ige cselekvénye maga a kérdés tárgya, akkor és csak akkor illik reá feleletül az „igen.“ P. o. „Jártál kertben?“ — Igen.“ „Láttál farkast?“ — Igen.“ „Féltél tőle?“ — Igen.“ A ki nyelvünknek e tekintetben is, mint sok másban, oly gyönyörű és természetes különbfelesé-

git az egység kedvéért az „igen“ unalmas monotonijával óhajtja felcserélni, annak — hogy egyebet ne mondjak — ugyancsak sült hegelistának kell lenni. De még a tisztaság, értelmesség is veszt vele. Valakit látok a könyvesboltból kijöni, s kérdem tőle: „Haben sie Bücher gekauft?“ Azt feleli: „Ja.“ Most már nem tudom: azt érti-e alatta, hogy *vett* valamit, de a mi földabrosz is lehet, nem csak könyv; vagy pedig hogy épen *könyvet* vett. Magyarul ellenben, igaz hogy a kérdés is határozottabb, mert így kérdem: „Könyvet vett?“ És ha azt feleli: „azt,“ szintoly határozott a felelet. Ellenben ha azt mondaná: „igen,“ épen — úgy nem tudnám: mire magyarázzam, mint a német „ja“-ját, sőt, mint igazi magyar, csak azt érteném feleletéből, hogy *vett*, s a világért sem azt, hogy *könyvet*; e mellett magyarsága kocsintana vagy kancsalitna is.

Kiállíték ezekben mutatvány gyanánt néhány szalaszabb vitézt abból az idegen legioból, a mely, „schachbrett“-eire magyar nadrágot huzva, diszes és eredeti ¹⁾ nyelvünk ősi alkotmányát sértegeti, dulja, és tapodja. Legfájdalmasabb a dologban az, hogy ezt is, mint ama másik ellenséget — a melyet nem szükség megnevezni — nem kül hatalom, hanem saját hazánkfiain, meg-

¹⁾ A nyugati új nyelveknek, meg van ez az általános felelő szavok, még pedig olyan a melyet az egész nyelvben semmi egyébre nem használnak. Ilyen az angol *yes*, a francia *oui*, az olasz *sì*. De már a német „Ja“ világos kölcsönzés — maga magától ugyan, de mégis csak az — és a *ja* eredeti értelme; *sőt*. Akárhány magyar gyermektől, némely vidéken még nagy embertől is hallottam a *ja* értelemben, hogy azt használta: *de*. „Megmo-sdottál?“ Fel: „*De*,“ mi nem ezt teszi hogy *nem* mozdott meg, hanem hogy *meg* mozdott. T. i. a kérdést kételkedésnek veszi s a *de* = *sőt* által megezőfolja. Németthonban a közbeszédben nem is tartják illemesnek a csupa „Ja“-t, hanem „Ja wohl“ az udvariasság felelet, szóval szóra: *sőt nagyon*. Még más synonymája is van, kivált éjszakon, t. i. a *schön*! A francia pinczértől ha egy csésze kávéért kérsz, azt mondja: *oui Monsieur!* a német azt feleli *reä: schön!* Mind ezekből kitetszik, hogy a német *Ja* sem egészen felel meg a többi nemzetek helybehagyó — részint idézett — szavainak s már egy kis utánzás van benne. A mi *igen*ünk pedig a mint nyelvelleszen felvették, merő német majmolás. Egyébránt megjegyezhetni, hogy nem is a *Ja*-nak, hanem a *Wohl!*-nak felel meg, mert *igen* = *nagyon*, felettebb, erősen stb. Helybehagyó feleletnek épen azon a sínóron kapott be, melyen az ó görögben a *Πάνυ μίν ούν, Πάνυ γι* stb. Egyéba ánt a görögnek, latinnak épen úgy nincs általános „*Oui*“-ja mint a magyarnak, de a helyett nagy változatossága a helybehagyásban. Szerintem szebb is. Lehet azonban a ki a monotoniat szereti, mint a francia katona monda a borban talált légyről, melyet kiirtett poharába vissza tett.

lehet jó szándékból de rossz elfogultságból hívták és vezették be a nemzetiesség kimondhatatlan kárára. Vissza térve hát oda, a honnan II. cikkemben kiindultam, állítom: illő és szükséges, sőt kikerülhetlen kötelesség, hogy a mit fordítóink vétkeztek, azt megint más fordítóink üssék helyre. Evvel ők egyszermind más két kötelességet is teljesítenek. A remekek honosításával nemzetünk izlésit nemesítik és a fordítás kitűzött elvének, a nemzetiségnek hódolva, munkájokat hatályosabbá, a cél elérésire sikeresebbé teszik. Ők, a kik bünhődtek, kezdjék meg a táborozást a jogtalan invasio ellen; hadi kiáltásuk legyen az olaszszal: „*fuori straniero*!“ és aztán a lapos tomporák helyett öltöztessenek huszáros nadrágba, kerek faru, lábikrás, erős legényeket a Tisza és Olt mellékiról.

Többet mondok: ők ezt biztosabban, könnyebben is megtehetik mint eredeti íróink. Mert én — tudom, hogy evvel is friss eleven szöveget gyűjtök a fejemre, de már mindegy — imígy veszem fel a dolgot. Egy anyának két leánya van; az egyik elég csinos, de nem épen *Venus*, a másik valódi *Tündér Ilona*. Amannak azt mondja az anyja: „Lásd édes leányom, képed nem oly bájló, hogy a szem ruhádra ne sikuljon róla; arra ügyelj hát, öltözetedben semmi se legyen, a mit a divatban jártas legkritikusabb szem is hibázthatna; így a mesterség tökélyesen kipótolja, a mit a természet fősvényebb kézzel nyujtott neked. Nénéd más; a ki arczára és termetére tekint, semmi mást se lát rajta; *crinolin* vagy szűk szoknya, hosszú vagy kurta derék, rövid alju vagy uszályos kötös, gyöngyös vagy meztelen nyak nem tesz különbséget, személyes kecasei minden egyebet feledtetnek; ő hát járjon a mibe tetszik.“ Ez a szép néne a *classicus* remek, a fordító hát bizvást fitymálhatja a divat követeléseit és öltöztetheti a szép testet a legátlátzóbb fátyolba. Ez, a magyarnak is, mind más nemzetnek, a törzsökös nemzetes nyelv, a melyen át a gondolatok és képzetek a legtisztábban de legfogatosabban is hatnak az olvasó lelkére. Eredeti íróink, ha nem biznak *conception*ök tárgyas ingerébe, hadd viseljék a — *crinolin*t.

BRASSAI.

(IV. és utolsó cikk következik.)

BELIRODALOM.

KÖLTEMÉNYEK Szász Károlytól. Első és második kötet. (Heckenast, Pest. 1861.) (Folytatás.)

Az előttem fekvő két kötet vers, ajánlás és előhangon kívül, öt külön osztályba van sorozva, melyek címei: 1. Ifjuság, szerelem. 2. Élet, család, emlékezés. 3. Természet. 4. Búbánat. 5. Haza, történet. — A négy első egyre-másra lyrai, az ötödikben elbeszélő neműek is vannak. — Természetesen minden költőnek jogában áll, úgy osztani be gyűjteményét, a hogy neki tetszik; mindazáltal fenmarad a kérdés, célszerű-e, előnyös-e a beosztás; könnyebbé teszi-e az egésznek áttekintését, neveli-e az egyes darabok hatását a jól kiválasztott hely; szóval nyer-e az olvasó, nyer-e a gyűjtemény a berendezés által? — Én csak zavarónak látom e sokféle címet; annál inkább, mert a költemények közt sok van, melyről nem tudnók megmondani, miért került épen az illető osztályba, holott annyi vagy még több joggal a másikba is beillett volna. Az *Élet, család, emlékezés* címűek közt akárhány van, mely épen úgy megférne az: *Ifjuság, szerelem* kalapja alatt, mert szerelmi dal, szerelmi emlékezés stb., a *Természet* osztálya is többnyire az, például bajos volna meghatározni, miért jutott: „Csillag és szerelem“ (II. 9.) a *Természet* rovatába, vagy az: „Oh én lelkem! . . .“ kezdetű (II. 37. l.) nem inkább a *Családiak* közé? — De úgy látszik, szerző a berendezésben szántszándékkal oly utat akart követni, hogy az olvasó ne kíséresse szívregényét olyformán, mint a ki Himfyt sorban olvassa; egy pillantás a „tartalom“-ra, hol az egyes költemények mikori kelte föl van jegyezve, meggyőz erről bennünket. Ő vissza ugrik 1857-ről 52-re, sőt 48-ra, 60-ról megint 52-re, s így tovább. Ebből az az inconvenientia származik az olvasóra, hogy nem tudja magát huzamosabb ideig a költő helyzetébe gondolni, s valami olynemű kellemetlenséget érez, mintha ugyanazon egy darab hangulata, egysége volna megzavarva; nem is említve, hogy gyakran egyik költemény növelné kölcsönösen a másik hatását, alkalmas berendezés által. Legkevesb észrevétel alá esik e részben, a lyraiak közül, a *Búbánat* című szakasz, mely más tekintetben is közvetlenebbül hat az olvasóra.

De miután a költő maga osztályozta gyűjteményét, fogadjuk el és kövessük ez osztályozást mi is. Az ajánlás („Kedves feleségemnek“) s vezérhang („Az én múzsán“) mindenik „jól van írva“ a nélkül, hogy megkapóbb mozzanatokkal kínálkoznék. Hiba bennök nincs, a mi van — a nyelvre és technicára tartozik. Amott a szebbhangu nyelvtani hiba: „olvasol“ — itt, az utolsó versszakban egy 5-ös jambus 4-es helyett. Valóban fontos kér-

dés, tartozik-e túrni a költészet a nyelvtan jármát oly igen, hogy örökké a nyelvfizcamító: olvas-sz, keres-sz stb. mellett maradjon? De ki kellene dolgozni a magyar euphonia elméletét, s meghatározni meddig terjed e részben a költő szabadsága, máskint az effélén, mint hibán akad meg a szem. A verselési szabálytalanság az, midőn Szász K. rendes strophákban indul, s egyszerre csak egy pót-láb által zavarja meg azok menetét. Értsük meg. *Nem* árt a rhythmusnak, ha több szótag adatik ugyan, de az ütemek száma annyi marad, ha péld. spondeus helyett anapaest jó. De *árt* a rhythmusnak: ha *négy* ütem helyen *ötöt* fogok. Világos.

Az „Ifjuság, szerelem“ cz. szakaszban a „Szép májusi . . .“ (I. 15.) kezdetű dalocska egyszerű bája csak az előtt felfoghatlan, ki nagyon elborította izlését. Az a májusi, kerti éj, a váró szerelmes, a róza-kosárról vett kép s a bezárás: „Gondolatim rózsaait hadd öntsem a lelkedbe át“ — mindez oly teljes öszhangba egyesül s oly lehellestzerűvé teszi a dalt. Az „Éjhajadnak“ feliratu (I. 29) fénye és melege által, a „Szivtörténete“ (I. 31.) egyszerű formája, — a „Sebek“ (I. 33.) a gondolatnak szerencsés kivitele által egy képben, tűnnek ki. A „Nászkoszorúval“ kezdetűben a két első sor által támasztott hangulat jól rezgi végig a dalt. Az „Évek mulva“ (I. 45.) — (mely szerző osztályozása szerint már az „Emlékezet“ rovatban is megjárna) — „Ábrándkép“ (I. 47.) címűek szintén nem esnek kifogás alá; a „Távolból“ (I. 57.) igen jó valamit utána a „Fényes csillag“ is, az utóbbi népi alakban, de nem népnek szánva, valamint általában nem a Szász dala. Az, mely így kezdődik: „Oly rövid volt . . .“ (79 l.) egyszerű bájai által köt le, kivált hol azt mondja: „tanúnk csak az a jó isten, ki örül a boldogoknak.“ — „Ég és föld“ (95) „Futó idő“ (103) még az, melyeket e szakaszból, mint semmi megrovás alá nem esőket, észrevétel nélkül bocsátunk.

Az olvasó, talán maga szerző is, meglehet csodálkozni fog, hogy ép ezeket emeltem ki e szakaszból, míg több olyat mellőztem, hol dúsabb képzelet, erősebb szenvedély, tüzesebb költészet nyilatkozik. Bizonyosan meg fogja kérdeni, miért nem a „Féltés“ (21. l.) címűnek adom a koszorút, vagy miért nem a „Menyasszony vagy . . .“ kezdetűt (42 l.) emelem az első helyre. De amazok, szerintem, *legépebbek*. A „Féltés“ igen jól indul, hanem aztán kifogyhatlan képeivel a mesterkéltségre játszik; nem is számítva, hogy a „szeretném elrejtetni *téged*“ — fajta erdélyiesség, mely itt többször ismételve van, bántja a magyarhoni ember fülét. Nem hiszünk mély voltában a szenvedélynek, ha a képhalmozás tülhág egy bizonyos határt, melyet

ugyan elméletileg kipécézni nem lehet, de érzeni igen. S van a szenvedély halmozta képekben valami rendetlenség, mi arról tanuskodik, hogy a költő nem kereste azokat, hanem úgy tódultak képzeletébe; míg itt a játék — a fokrul fokra haladó képekben, nagyon is szembetűnő. Legalább én úgy érzem. A „Menyasszony vagy . . .“ Sok igen szépet mond : attól fogva : „én leszek a templom köve“ fokozatosan emelkedik ama lepatheticusabb vers-szakig :

Ott leszek, a mikor a pap
Aldását reátok adja;
Ott leszek mikor, az isten
Azt átokká változtatja.

S innen fogva a bezárásig sincsen aláesés. De midőn azt kérdi : „nézz körül, ha nem követ-e akkor egy halvány kisértet?“ Egyszerűen annyit kelle felelnie : „az a kisértet én leszek,“ s úgy fenni a következő képek sorát. Szerző a helyett azt mondja : „rajtam kívül nem lesz ott senki, csak a mult idők emléke.“ Ez fölösleges. Miért *isolálja* magát a mult idő emlékétől? *O*, a kisértet, az árny, *ő maga* a mult emléke : e minőségben kisérte volt kedvesét. A pap kérdése : „nem kötötted-e szivedet valaha a más szívéhez?“ talán jobb lett volna a szokásos formulában. Legalább én nem tudom, hogy ily *szavakkal* kérdezné valahol az esküvendő párt. A vers-szak törése ellen, rövidebb sorokkal, nincs szavam itten, mert a rhythmus nem csorbul, *pausa* töltvén ki a hiányzó szótagot : de van arra a *büszke* — *üszke* rimre, mingyárt az első szakban. Én ily feltűnő helyen kerülnék oly rimszót, mire alig lehetne más cadentiát mondani, mint a mely rákövetkezik. Épen úgy nem tenném ide a büszkét, egyetlen tiszta rimpárjával, mint nem ezt : *László*, hogy ráüssem : *zászló*. Ki ilyeseken föl nem akad, élvezze a szóban forgó költeményt, mert valóban élvezetes az.

Több dal is van még az osztályban, melyeket csupán egy vagy más részbeli fogyatkozás miatt nem lehet határozottan jóknak mondani. A „Babonám“ — cziműben semmi hiba, csupán érzik rajta, hogy a „Szerelem gyöngyei“ hatottak a költőre. Nem plagium, nem egyes helyek reminiscenciái : az egész hangulat van kölcsön véve. A „Csendes szellő“ csinos mezei képet rajzol, s belé a szeretőket, jó idyll is volna : de látszik rajta, hogy szerzője akkor még csak hirtől ösmerte a delibábot, különben nem féltene rózsáját, oly távolból, midőn már *belátja* és *megismeri*, hogy „picziny lába megázik a delibában.“ A „Szenvedély“ elég szenvedes, de nem tudjuk, hogyan jó tüzes, fényes rajzai közé a boldogságnak az a kép, hogy midőn a költő ráborult kedvesére „*ugy fáj*, mintha *hideg koporsóból* emelné ki drága testét.“ Ehhez nincs kulcsa az olvasónak, ha netalán a költőnek volt is. A „Titkos szerelem“ hangja, zenéje igen szépen hintál kezdetben, a költőt is valószínűleg e kezdő sorok dallama ringatta e költeménybe, de tar-

tok tőle, hogy a vége felé játékosabb, mint kellene, bár itten a játszóság nem annyira árt, mint a *Féltés* cziműnek patheticus hangulatában. „Fa és virág“ jó képben adja gondolatát, *egy* hibás vonással : ez a *száraz* jelző az *ág* mellett. Őszszel a lomb lehull, de az *ág* nem *száraz*. Ha pedig *száraz*, akkor megtörik a kép. A „Majd . . .“ cziműben csak egy *majd* nem kellene. „*Majd* ha minket eltemetnek, Azt susogja *majd* a szél . . .“ Az egészek hangulata jó. „El is jöttem“ . . . tul van finomitva. A „Szamócza ajkadban“ mely igen csinos dal volna, csak az *árványhaját* nem tudjuk, hogyan értsük : *szinét-e?* vagy mi? s a gondolatok „borostyán fürtje“ semád tertium comparationis-t. A „Piros hajnal“ így is szép; de egy merészebb vonással még szebbé vált volna. Midőn a költő fél, hogy ha isten a mennyországban minden csókért egy esztendőt von le, s kérdezi : „Be akarsz ezt számítani a mennyországban nekem?“ . . . érezzük, hogy e hyperbole akkor érné el teljes költői határát, ha így kiáltana fel :

Félek, hogy az öröklét is
Megrövidül úgy nekem! . . .

s ez kellő magasra feszítné a költemény végsorait, míg a mint van, nincs emelkedése. Végre csupán a „Vizontlátást“ emelem még ki, mely gazdag, érzésben, képekben, s egyike volna e gyűjtemény legjobb dalainak, ha a négy utolsó sorban némi fonáság nines. E négy sor így van :

Veled : *szivem* édesen ver (*enyém*)
Távol tőled : vágy hevít. (*engem*)
Vizontlátva : szerelemmel
Függnek rajtam szemeid (*a tieid*)

Nem azt várta-e minden olvasó, hogy a harmadik esetben is saját, még pedig fokozott érzelmének kifejezése fog következni? *Alapjában* hibás a „Némán ülünk . . .“ kezdetű, mely első szakában azt mondja : „mit szíveinkbe érzünk, *szóval* az *nem mondható*,“ utolsó szaka szerint pedig „*Csendesen* foly szíviünk vére“ stb.; azaz a mi első vszakban „szóval *nem mondható*“ érzés volt, az a vers folytatán *csendes közönynek* bizonyul.

A második osztály (Élet, család emlékezés) már kilép a tisztán *alanyi* lyrából, reflexio-, elbeszélés-, allegoriával vegyes költeményeket is tartalmazván, s egy-két oly leiró darabot, mit *genre* néven ismer az aesthetika. Az alanyiak közül szépségre épségre kiemelendőnek tartom a „Kis lakot“ mely a családi boldog szerelm idylli festését nyújtja öszhangzó képekben; a „Miért busulsz“ kezdetűt, mely az *erősebb* fél áldozatkész szerelmi odaadását tiszta vonásokkal ecseteli; az „Álmatlan éj“-t, a „Boldogság emléké“ — „Felejteni . . .“ de talán mindeniknél inkább a „Haza felé“ cziműt, mely a kedveséhez vágyó szerelmesnek epedését rajzolja, s e hő apostrophban végzi :

Delibáb, tündérkezdeddel . . .
A kis házacskát emeld fel
Hadd lássam őt hamarabb! . . .

Nem tartom ellenben sikerültnek, egyes szép helyek daczára, mindjárt elül a „Gyermekkori emlékeket“ hol a költő, többi közt, azon, egy-két izben máshol is sejtettem visszásságba esik, hogy magát magán kívül képzele, midőn azt mondja, hogy a „mult idő szívében él és úgy tetszik neki, hogy (annak) tükré (az ő) könnyező szeme.“ Magán kívül kellene állnia, hogy ezt lássa. Midőn Tisza Domokos, talán „Honvágy“ czimű versében a távol hazára gondolva, azt mondja a szemébe tuduló könyccsepről: „S én e könnyben, mint a délibábon, nyájki, fálvak úszó képét látom,“ nincs benne semmi visszás, mert a könyvet nem kívülről nézi, hanem átnéz rajta, s a mint a tárgyak elmosódnak, elúsznak a cseppben, nem sok segély kell a phantasiának, hogy a „délibáb“ tüneményét varázsolja elé; de a tükörnek külseje hajtja vissza a sugárokat, s ki a szem tükrébe akar látni, kívül kell a szemén állnia. Az „Emléklapjaimból“ ifjui hévvel közhelyeket halmoz; a „Szülő házam“ alapeszméjéül csekély a mit a végsorok kifejeznek: „Itt születtem, — de vajon Hol vár rám a sirhalom? . . .“ A „Változás“ czimű nincsen költészet nélkül, de kissé hajhászsa képeit, s a kolibri, paradicsommadár, Madonna-csók s több effélével azon tarkabarka régiókba téved, hol Líznyai a király. A „Kedves betegemnek“ cziműben egy pár prózai sort kell megjelölnünk, a mi Szásznál annyival felülőbb, minthogy ritka. „Minden tagod mintha vassal égetné azt valaki, s alább: „Még a pogány is megszánná.“ Est modus in rebus. Van annak módja, népi szólamot használni a maga helyén: de se minden hely, se minden szólás nem fér össze egymással. Itt a hely sem igen alkalmas, a szólás pedig oly az életben is hétköznapi és színtelen sopánkodás. Csak praegnansabb kifejezéseket használjon a költő, a közéletről. Mily jellemző, plastikával, kifejezéssel teljes azon egy szó, midőn Petőfi mondja: *munkálkodik* a czimbalmas; — legott képzeletünk elé terem a cigány, a mint hangszere fölé hajol, üstöke izzadt arczára hullva, s villámsebesen tánczoltatja verőjét a húrokon. De nem is halljuk aztán uton utfélen annyiszor hogy a czimbalmas „munkálkodik“ — mint az ilyet: „megszánná a

pogány is.“ „Pálya emlékek“ négy szakasza némi olyanságot mutat föl a „Szív története“ — négy versszakával; mindenik életirási mozzanatokon épül, s mindenik az ismét-boldog szerelmen végzi. Tehát összekapcsolja a multat a jelennel, a szív életében két különböző epochát foglal egybe; de miután az egyes pontokat külön-külön, más más szakaszban mutatja fel, azaz, egymást kizáró érzelmeket nem egyszerre, hanem egymás után állít elének, semmi természetlen a kapcsolatban. De van Szásznak költeménye (mint az „Uj érzelem“ I. 71.) hol a régi és uj szívvilág harcban ábrázoltatik; vagyis az mondatik ugyan, hogy: ez uj érzelmek „egymás ellen zajlanak,“ — mégis nagy nyomatékkal hozza elé: „Marczongol a régi bánat — S ah! mellette uj seb ég!“ Ebben már magában nincs összeférhetés, t. i. hogy az „uj érzelmek“ egymással is, a „régibánattal“ is harcoljanak; de a „régibánat“ és „uj seb“ összeütközése sem lehet nagyon erős, miután „uj seb“ nem támadhat, míg a régi bánat „marczongol.“ Bocsánat, hogy e hűrt megillettem, de okát kelle adnom, miért nem tetszik nekem ez a vers, és talán még egy pár, mely az átmeneti kort jelzi. Nem megdaldolni való kor volt ez. Im Petőfi elsirja utolsó könyvét Etelke fejfáján, még egy két sohajtás szakad fel kebléből az után is, akkor elhallgat, vagy közönyös tárgyakat vesz. Időmulva némi határozatlan és alaktalan szerelmi-vágy szállja meg, s Etelke emléke még ott borong; de mikor aztán a „Szerelmem gyöngyei“ tárgyának nyújtja hódolatát, akkor minden érzése, szíve, lelke osztatlanul ezé. Nem mondom, hogy ama helyzet lélektan ellenes, — de a mint költőnk festi, szerintem, az. Ezért aztán nem hat meg az *enormis* kép, mit a szenvedélyes bánat viharában hánykódó szívnek megbocsátnánk, sőt nála természetesnek találnánk, midőn t. i. költőnk a „Gyűrűvel“ — ben előbbi jegygyűrűje kövének elveszéséről mondja:

De kiesett a gyémánt, elvesztettem,
S a gyűrű feje üresen maradt, —
Mint hulló csillag elvesz tengerekben
S kiolt a bús ég minden sugarat. (216 l.)

(Folytatjuk.)

KÜLIRODALOM.

A HELLEN KÖLTÉS ZET a jóniai szigeteken.

(Vége.)

Valaoritisz különös rokonszenvvel viseltetik Epirus és Thessália hősei iránt, kik közöl Vlachavasz Euthym és Katzantónisz végnapjait is megragadólag ecseteli.

Vlachavasz élete hasonlít a középkor harczi legendáihoz. Származása titok; szüleinek neve is-

meretlen. Ő mindig Pindus, Olymp és Ossza bércein tartózkodván, lerohant Ali katonáira mint a havasok sasa a mezőkön szökdelő bárányokra. Vlachavasz társa volt egy Dimitri nevű szerzetes, kinek lángoló honszeretetét egész Thessália ismerte. Azonban Ali basa elleni tusájok sokkal egyenlőtlenebb volt, semhogy sokáig tarthatott volna. Vlachavasz megsebesülvén, Janinába hurczoltatott, hol legkisebb ingadozás nélkül állá ki

a legnagyobb kínzásokat. A törökök hasztalanul gondoltak ki új kinokat; áldozatuk mindig új erőt talált hőstettei emlékében és a keresztyén név ellenségeinek gyűlöletében. Dimitri szerzetesen, kit nem sokára Vlachavasz halála után szintén elfogtak, példáját látjuk ama vad kínzási találmányoknak. Ezt elevenen temették el s csak fejét hagyták a borzasztó siron kívül, hogy annál hosszabbra nyujtsák vonaglását.

Valaoritisz egyik költeményét Vlachavasz Euthym emlékének szentelte. Az első énekben személyesíti Olympot és Osszát. E két istenség szerelmének sarjadéka egy hős, kinek szívében lángol a hazafiság. S ez Vlachavasz. A másodikban látjuk a hőst, Ali basának hatalmában. Vlachavasz, bágyadtan a szenvedett kínzásoktól, nehéz álomba merül. Bakói elnyujtózkodnak mellette, mint a vérontástól jóllakott farkasok, s mélyen alusznak. Egy rémképhez hasonló ember közéjük lopózik. Fekete köntös van rajta, s úgy látszik, hogy valamely értékes tárgyat rejt alatta.

— Euthym, Euthym, nem hallasz engem? Nem ismersz meg? Az idő sürget. Vajon félsz-e?

— Szívem márványból van, ereim vasból és nem vagyok gyáva. Én nem félek a haláltól. De ki vagy te, kegyetlen, hogy nem kimélsz, s álmodat háborgatod?

— Én nem vagyok kegyetlen, nem jövök, hogy álmodat háborítsam. Nem ismersz meg? Nem nyitod ki szemeidet, hogy reám tekints, sem ajkaidat, hogy utolsó esókot adj?

— Szemeim be vannak zárva a világosság előtt. Tegnap este levágták pilláimat, kisütötték szemeimet. Ah! én nem látlak. Füleimbe olvasztott ólmot öntöttek s hangod olyan előttem, mint távol levő zavart zúgás. Mond meg, ki vagy?

— Oh szerencsétlen! Te meg nem ismered, nem látod a te Dimitridat!

— Dimitrim! válaszol a vértanu; gyóntatóatyám! Köszönöm, oh istenem! hogy angyalodat küldted hozzám.

A szerzetes buzdítja barátját, hogy tőrjön, mint Krisztus harcziá, megemlékezve Údvezítőnk kinhalálára. Vlachavasz felel, hogy ő kész meghalni; de ő meg nem barátkozhatik a gondolattal, hogy meghaljon, miglen hazája rabszolgaságban van.

— Én szabadnak akarám látni Thessáliát, ég felé emelt büszke fejével. Gyóntató atyám, mily szép ez a Thessália! Tegnap este is láttam még álomban, mint valamely angyali szüzet, gyász ruhában. Egy pillanatig megfeledkeztem a Teremtőről. Könyek szálltak szemeimbe. Atyám, vétkezem-e ezáltal?

— Nem, fiam. Ne félj; vérünk, mint a tavasz esője, termékenyíteni fogja a földet, hogy a szabadság növénye kifakadjon. Útött az óra. Mi mélyen fogunk alunni a sírban s meghalljuk majd csontjaink fölött elvonulni a rettentő harc zaját, a fegyverek zörgését, a bajnokok láróját és a

győzelem harsogását. S fiaink, majdan szabadok levén, beszélni fognak rólunk s imádkozni isten egyházában bűneink bocsánataért.

A szerzetes megáldja Vlachavaszt, megáldoztatja, átöleli s ezt sugja fülébe: „Fiam! holnap együtt leszünk.“

A harmadik énekben borzasztó jelenet tanui vagyunk. A hitetlenek neki esnek Vlachavasz temének s Janina utcazáin hurczolják körül szétmarczangolt testének darabjait!

Valaoritisz énekei viszhangra fognak találni minden jóra való lélekben, mely halálával tartozik neki, hogy költői tehetségét, oly nemes ügynek szentelte.

A Valaoritisz által megénekelt eseményeket a jelenkori görög népdalok is megörökíték, melyek közül néhányat ide iktatok az eredetinek versmértékében *).

I. Szúli bevétel.

Repülve jön ki egy madár,
Jön Szúli belsejébül.
És Parga népe kérdező,
A pargiótok kérdik:
— Madárka honnan jössz felénk,
És merre visz a röpted?
— Én Szúliból jöttem ki, és
Megyek a frank földére.
— Madárka, mondd, mi hirt hozasz,
Mondj kedvező ujságot.
— Ah! mit beszéljek nektek én,
Minő hirt is meséljek?
Szúlit bevették, fájdalom!
Bevették Avarikoszt!
A hős Kiaffa is bukott!
S bevették még Kiungit!
Hol légbé röppent a barát,
S meghalt negyed magával.

II. Botzarisz Markó halála.

Három madár leüle ott
Túl a virágmezőkön;
Est óta jajpanaszt dalol;
De reggel már kiálta:
— Oh gyermekim, reátok tör
Szkodrasz sűrű hadával.
Magával hozza Tzeladim-
Bejt s hozza Niagiáfot
És Nikothéoszt, a kutyát,
Ki a kereszt dulója.
S irásokat küld szerte ő
Majd minden kapitánynak:
„Hódoljatok jelenleg, és
Én nektek megbocsátok.

*) A görögben mindegyik vers két részből áll; az első a nyolczadik szótagon, a másik a hetediken végződik. Azért, kikerülendő a hosszú vessorokat, ketté vágtam a verseket.

De Botzarisz Markót nekem
 Hozzátok megkötözve.
 Hogy élve a zultánnak őt
 Sztambulba majd elküldjem.“
 Markó a mint hallotta ezt,
 Bajszát csak egyre pödri.
 S Lamproszzal ő titkon beszél,
 És ez volt a tanácsa :
 — Gyűjtsd össze, Lamprosz! a fiuk
 Első derék vitézít;
 Mert estve innen elmegyünk
 És czélunk Karpeniszi. —
 És Karpeniszba fölvonult,
 Föl a virágmezőkre.
 Ott szóla hű vitézéhez,
 Jól elrendezve őket :
 — Fiuk! Lehetlen, háborut
 Szkodrával, hogy viseljünk.
 De rajta üssünk hősileg,
 Habár csekély a számunk. —
 Kétszázat ők választanak
 Ki, s kard volt a kezökben.
 Kemény rohammal estenek
 Most Szkodrasz sátorára!
 S leöldösének foglyokon
 Kivül ezer kétszázat.
 De egy latán eb (vajha csak
 Kezét levágnák érte)
 A fegyveréből vészgolyót
 Lőtt Markónak fejére.
 Fönhangon ekkor ez kiált,
 A mint kitelt csak tőle :
 — Hol vagy fivérem, Koszta? Ne
 Hagyj föl a háboruval.
 Ne sirjatok, ne öltsetek
 Gyászt, szuliótok, értem,
 Hisz összesen sirat a nép,
 Sirat egész Göröghon.
 Csak nőmnek irjatok, szegény
 Balsorsu hitvesemnek —
 A frankok országában van,
 Ancóna városában —
 Hogy jól nevelje gyermekem;
 Olvasni irni tudjon.

III. Diákosz halála.

Sok és homályos felleg jön,
 Homályos mint a csóka.
 Talán Kalyvasz az, ki jön,
 Talán Leventojannisz.
 Biz sem Kalyvasz nem jön, sem
 Pedig Leventojannisz.
 Omér Vriónisz érkezék
 Meg tíz és nyolcz ezerrel.
 Midőn Diákosz hallja ezt,
 Immár nagyon kedvetlen.
 Fölszólal hangosan, s kiált
 Az első emberének :
 — Szedd össze nékem sergemet,
 Szedd össze az ifjúkat.

Bővében adj lőport nekik
 S marokkal adj golyót is.
 Hamar! Alamanába majd
 Aztán hadd elsiessünk,
 Hol is hatalmas dobja van
 S besánczolt állomása. —
 Könnyű szablyáikat, nehéz
 Puskáikat vivék el;
 Alamanába értenek
 És mentek a dob ellen.
 — Bátran legények, gyermekim,
 Ne féljetek (kiált ő);
 Vitézül álljatok görög
 Fiukként, mint hellének.
 De őket elfogá a rém
 S erdőkke elfutának.
 Csak tizenyolcz ifjuval ott
 A tűzben állt Diákosz.
 S tizenyolcz hős vitézivel
 Küzd három óra hosszant.
 Puskája megrepedt, s ezer
 Darab rongy lett belőle.
 Kardját kirántja ekkor, és
 Rohant a harc tűzébe.
 Levága számtalan török
 Főt s hét bulukbasát is.
 De kardja rögtön elszakadt
 Közel a markolathoz.
 S Diákosz élve most kerül
 Az ellenek kezébe.
 Előtte ezren mentenek
 És kétezeren utána.
 S Omér Vriónisz kérdeze
 Utközben őt titokban :
 — Török leszesz Diákoszom?
 Nem véssz bucsút hitedtől?
 Inkább mecsetben mondj imát,
 És hagyd ott az egyházat. —
 Amaz pedig viszonz neki.
 S haraggal ezt beszéli :
 — Eredjetek, kutyák, ti és
 Vallástok a manóba!
 Én mint görög születtem; mint
 Görög meghalni vágyok.
 De ha kívántok kétezer
 Darab pénzt vert aranybul,
 Legyen csak öt vagy hat napig
 Kímélet életemnek,
 Mig Odyszevsz megérkezik
 És Vájasz Athanázisz. —
 A mint Halil-Bej hallja ezt,
 Könyezve fölkiálta :
 — És én ezer zacskót adok
 És hozzá még ötszázat,
 Hogy Djákoszt pusztítsátok el.
 Rettentő ellenünket.
 Mert földulandja a török
 Honát s egész uralmát.
 Ekkor Diákoszt megfogák
 És huzzák a karóra;

S függőleg állíták fel őt.
De ő gunyolt kaczagva.
Vallásukat gyalázta és
Kutyáknak is nevezte.
— Habár karóra huztatok,
Csak egy görög vezetett el.
Maradjon csak sértetlenül
Odyszevsz és Nikitasz;
Majd szétverik ők Turziát
És zét egész hatalmát.

Ezen népdal egészen más színben mutatja nekünk Vaiasz Athanáz, mint Valaoritisznak főlebb ismertetett költeménye. A népdalban Vaiasz Athanáz megérkezésétől várja szabadulását a pogány fogságba került görög bajnok; Valaoritisznál pedig Vaiasz Athanáz a hitetlen Ali basáért harczol. De a népdalnak ezen története 1821-ben való,

Valaoritisz költeményének hőse pedig 1812-ben szerepelt. Ha tehát ő még kilencz évvel későbbén a görög szabadság ügyének bajnoka volt, miként itélhette el őt a Valaoritisz által fölhasznált néphagyomány? Vajon anachronismus, vajon valótlan-ság lappang-e a két mesében? Nem gondolom. Vaiasz Athanáz több évig élt még Gardiki lakosainak mézárálása után. S jóllehet borzasztó tette után Ali basának fővezére lön, mind a mellett buzgón fölkarolhatta a görög szabadság ügyét. Hiszen maga Ali basa is, midőn 1820-ban a magas porta által hivatalából letétetett, a görögökkel szövetkezett a török hatalom ellen. Azután Gardiki lakosai nagyobb részét mohamedvallásúak voltak, kik nem törődvén Vaiasznak a görög szabadságért vívott csatáival, mindig csak a rajtuk elkövetett kegyetlenségről vádolák.

TÉLFY JÁNOS.

T Á R C Z A.

H Y M N U S.

Isten! te légy hazánknak öre,
Mig a világ forgása tart;
Mint védted eddig, védd jövőre
Erős karoddal a magyart.
Te légy velünk, mint hajdanában
Dicső atyáinkkal valál;
Te légy, ha küzdünk a csatában,
Te légy, ha béke napja száll!
Kiket csaták viharja vitt el,
Kik e hazát szerzék nekünk,
Elnyugovának égi hittel,
Hogy itt virul fel édenünk.
A nemzet él . . . mi multba nézünk . . .
Szívünk fájdalmasan dobog;
Mert bár sűrűen omla vérünk :
Oly ritkán voltunk boldogok!

Oh, mennyi vész nyomá hazánkat,
Oh, mennyi bú e nemzetet!
Oh, mennyi jaj töltötte szánkat,
Mig balszerencsénk hányt-vetett!
Hazánk hajója révbe tartott,
Zajgó, nehéz habok között,
S helyette, hogy ért volna partot,
Ujabb szirtekbe ütközött!

Éreztük ostorod csapását,
Éreztük ezredév alatt;
Sátort ütött a belviszály itt
Véres nyomán inség fakadt.
S minket hiába inte multunk,
Elhangzottak intései;
Átok nyomott — meg nem tanultunk
Szilárdan egyetérteni!

Fordítsd felénk arcod, kegyelmed,
Fordítsd felénk irgalmadat,
S a várt korány hozzánk közelget,
Melyet követ szép virradat.
Segélj elérni céljainkat,
Légy támaszunk, légy fegyverünk. —
S megállunk, semmi meg nem ingat,
Uj földet, uj eget nyerünk.

Szent láng hevíti sziveinket :
Szabadnak látni e hazát,
Szabadnak látni véreinket,
Miként te annak alkotád.
Hogy hő imája a kebelnek
Szálljon fel hozzád szabadon;
Mint illat, mit szellők emelnek
Nyügöt nem ismert szárnyakon!

Előre nem tudhatni : mit hoz,
Mit hoz reánk a végezet;
De tudjuk, hogy szent céljainkhoz
Egység, egy akarat vezet.
Egység legyen tehát közöttünk,
Egy érzelem egy akarat, —
S ha védkarod lebeg fölöttünk :
Mit ohajtunk, el nem marad.

Isten! te légy hazánknak öre,
Te állj őrt jogaink felett;
Mint védted eddig, védd jövőre
S ne hagyd el árva népedet.
Te légy velünk, mint hajdanában
Dicső atyáinkkal valál;
Te légy, ha küzdünk a csatában,
Te légy, ha béke-napja száll!

LÓSONCZY LÁSZLÓ.

A MAEL-ÖZÖNBE SODRATÁS*).

POE EDGARTÓL †).

„... A legfenső csucsra értünk. Az öreg, néhány perczig, annyira fáradtnak látszott, hogy beszélni sem tudott.

— Még nem régiben — mond végre — én is ép oly biztosan vezettem volna önt e helyeken át, mint legkisebbik fiam. De, mintegy három éve, oly valami rendkívüli történt rajtam, minőt még egy halandó sem élt tul, hogy hirmondója lehessen s azon gyilkos hat óra, melyet kiállottam, megtörte testemet s földulta lelkemet. Ön engem igen öregnek tart; pedig nem vagyok. Egy negyed nap elég volt rá, hogy sötét fekete hajam fehérré változzék, izmaim elgyöngüljenek, idegeim a legkisebb megeröltetésre rángjanak s hogy megrezzenjek minden árnyék láttára. Hiszi ön? alig nézhetek szédülés nélkül ez oromról alá.

Azon kis szirtfok, melynek szélére, hogy pihenjen, gondatlanul vetette magát, oly formán, hogy testének sulypontja alakja felső részére esett s a lebukástól egyedül egy az orom szélén hevert görgeteg kő által, melyre karjával támaszkodott, volt biztosítva, — azon kis fok mondom, egy alattunk elterült sziklacsopot chaosza fölött 1500—1600 lábnyira emelkedett ki, — megmérhetlen — fényes, fekete — gránit-merevedtség! A világ minden kincseért nem közeledtem volna — csak egy ölnyire is e szirt-párkányhoz. S valóban oly mélyen izgatólag hatott rám társam helyzete, hogy

*) Az olaszok corrente, — a németek Strom-nak nevezik, a tengernek a folyam, folyás, áram stb. fogalmán fölül eső tömeges tódulását is (özönlését) melyet a földnek saját tengelye körüli forgása, majd a tenger fenekének s partjainak sajátsága idéz elő; mint ezt a tengernek a napéj egyenközi s földszarki mozgásában, majd az u. n. Golf és brasíliai Stromokban látjuk. — E kifejezés fölvételének, mint a szöveg folytán előfordulandó új kitételek közelebbi indokolását, — munkában levő hajózáti műszótárában bocsátandja a t. közönség elé a fordító.

†) A híres amerikai költőnek e rajzát, melyet derék hajóskapitány hazánkfia Kenessey Albert olaszból fordított leginkább oly czállal, hogy némely tengerészeti műszavainak terjedését ez által is eszközölje, — noha ez nem sajátképi novella, hanem egy természeti jelenség hű leírása, nem tartók érdektelennek közölni lapunkban.

Szerk.

én hosszában a földre bocsátkoztam s valami közel levő bokorba fogódzva, még az égre sem mertem fölnezní. Hiában iparkodtam megszabadulni a gondolattól, hogy a szél dühe töben veszélyeztetí ez üreges hegyet; sok időbe került, míg gondolkozni bírtam s ez által neki bátorodtam, hogy fölégyenesedjem s széttekintsek.

— Tul kell magunkat tennünk az ily balga félelmeken — monda kalauzom — miután önt azért vezettem ide, hogy megmutassam színhelyét azon eseménynek, mit épen most említék s elbeszéljem az egész történetet, melynek színtere itt előttem áll.

— Norvegia partján vagyunk, folytatá, a 68-dik szélességi fokon, Nordland nagy tartományában, a gyászos lofodeni kerületben. A hegy, melynek tetején állunk, Helzeggen a ködös. Emelkedjék föl kissé s kapaszkodjék a fübe, ha szédülést érez, — jól van, — és nézzen figyelmesen tul ama pára-övön, mely alattunk a tengert befátyolozza.

Kábulva néztem s láttam egy roppant kiterjedésű darab tengert, melynek korom színe az első pillanatra Nubián földleirőrajzára, s annak sötétséges tengerére emlékeztetett. A rombolásnak emberi képzeletet haladó képe volt ez. Jobbra és balra, meddig csak a szem ellát, mintha a világ bástyái volnának, egy fekete part körvonalai húzódtak el, melynek sötét színe egy önmaga fölé emelkedett s visszahajlott fehér szirtfokról sokszorozva sugárzott vissza. Minden felől örökös zugás és morgás.

Szemközt az orommal, melyen valánk, öt—hat mérföldre a tengerben, egy lakatlannak látszó, vagy is inkább annak gyanítható szigetét láttunk, az azt környező rendkívüli hullámtörések folytonos tajtékszása miatt. A szárazhoz mintegy két mérfölddel közelebb, egyes fekete sziklacsoportok között, egy más kisebb, szörnyű köves és kopár sziget emelkedett.

Az oceán, a vizmosta part s a legtávolabbi sziget között, valami rendkívüli képet nyújtott. Ép ekkor jó eleven szellő fúdogált

a száraz felől s egy brig *) messze benn a tengeren, a második fogást kötötte be **) vitorláin; de, hiszen ez nem nagy jelentőségű; mert, magában véve, a hullámszél nagy nem volt s csak is — kivéve a sziklák közvetlen közelében, — a szellővel mintegy dacolva nyüzögtek apró élénk habok, csekély tajtékzással.

— A szigetet, melyet ön ott alant lát, — folytatá az öreg, — a norvégek Vurrghnak nevezik. Azt ott fele uton Moskoenak. Amaz, éjszak felé egy mérföldnyire Ambaaren s látja ott tovább Islesent, Hotholmot stb. Még tovább, Moskoe és Vurrgh között, — Otterholm, Flimen, Sandflesen és Stockholm vannak. Ez ezek igaz neve; — de miért kellett ezeket elszámlálnom? nem tudom; el nem gondolhatom. — Hall ön valamit? vesz észre valami változást a vizen?

Mintegy tíz perczig voltunk Helzeggen hegycsucsán, hova Lofoden belsejéből indulva, a nélkül, hogy a vizet láthatók, kapaszkodtunk vala föl, midőn egyszerre előtűnt a tenger. Mig az öreg beszélt, valami erős zaj vonta magára figyelmemet, mely mint az amerikai rétség bivalcsordáinak bömbölése folyton nőtt s ugyan akkor olyan hullámszél, melyet a tengerészek isten igazában való hullámszélnek neveznek, láttam ragadó sebességgel keletnek rohanó özönné változni. Csak mig rápillantottam, bámulatos lett annak gyorsasága. Féktelen sebessége pillanatonként növekedett. Öt percz alatt, mintha egész Vurrghig valami böszszellem zaklatta volna föl a tengert, főképp Moskoe s a száraz között rettentő volt e zsibajos lárma. Amott a meder ezer egymásba ütköző özöntől fölmarva, kimondhatlan zuhogással, számtalan hirtelen kanyarodást, rendkívüli örvényeket képezve forrott s örökös kavar-

gással tömegesen indult keletnek, sebesen — mint azt csak nagy zuhatagoknál látjuk.

Néhány percz multával, a borzasztó látvány gyökeresen megváltozott. A felszín jobban összesimult s a forgatagok egyenkint eltűntek, mig több csodás habvonalak merültek föl ott, hol addig egy sem vala látható. Ezen habcsokok perczről perczre messzebb húzódtak s midőn összetalálkoztak, szünni kezdő örvényekéhez hasonló lassú kerengést vettek föl; de mintha egy más roppantabb örvényt akarnának képezni. Azonnal föl is tűnt egy kiváló s határozott állagu örvény, melynek egy mérföldnél nagyobb átmérője volt s körvonalát villogó habból képzett széles karima jelölte ki, — belőle nem kevés szakadozva e borzasztó tölcésér torkába, melynek bensője, — mennyire szem behathatott, egy sima, szemkápráztató ragyogású s legsötétebb vízfalból — a láthatárral mintegy 45 fokú szöglet alatt — volt alakítva, — valami szédítő mozgás hatására mindig egy ponton kerengve s zúgva rémületesen, mi félig ordítás félig mormogáshoz hasonlított, minőt Niagara szörnyű zuhataga sem adott soha.

Tövében megrázkódott a hegy s a sziklák mintha megrendültek volna. A földre terültem s ideges ingerültségem kitörése pillanatában, a körülem levő tar fűbe fogódtam. — Ez, — mondám végre az öregnek, — nem lehet más mint a Mael-özön legnagyobb örvénye.

— Olykor így is nevezik ezt, — mond ő; de mi norvégek a moskoei özönnel nevezük, mert épen fele útján van.

Ez örvény közönséges leírásai épen nem készítettek elő arra, mit itt láthaték.

Maga Ramus Jónás is, ki pedig tán mindnyája között a legrészletesebben ír, sem a látvány nagyszerűsége s borzasztósága sem az újdonság szokatlanságáról, — de ama kedves, a szemlélőt zavarba ejtő meglepetésről sem ad legkisebb helyes fogalmat. Nem tudom ugyan, honnan és mikor látta ezt a nevezett író; de bizonyosan nem a Helzeggen oromról, sem zivatarkor. Mind a mellett leírásának egyes helyeire, bár hiányzik bennük az e látvány nagyszerűségéhez méltó emelkedettség, bátran hivatkozhatunk.

„A tenger Lofoden és Moskoe közt —

*) Egy neme a tengeri hajóknak, melyeknek két árbocza s azok mindenikén egy-egy kosár (árbockosár, Mastkorb) van.

**) Olaszul: era alla cappa con due mani di terzeruoli, — ni azt teszi hogy a nagyobb vitorlákon a végett, hogy azok térfogata a szél növekedésével megkisebbitthessék, tehát fájuk (vitorlafájuk) alatt egymástól bizonyos távolságra közégyenesen futó madzagsorok (olaszul, terzeruoli; németül, Reef) alkalmaztatnak, melyekből egy-egy, alkalmas bekötve, a vitorlának szél ellenébe fordított lapját megkurttítja, s e műtétel nevezetethetik aztán a vitorlán egy, két stb. vagy első, második stb. fogás bekötésének.

olvassuk nála -- 36--40 öl mély; de Verfelől („Vurrgh“-t akar mondani) a tulparton sikérebb annyira, hogy ott lehetlen volna oly helyet találni, hol a hajó még a legcsendesebb időben is az összeroncsoltatás veszélyében ne forogna. Dagálykor zajos sebességgel tódul a víz Lofoden és Moskoe közé; apálykori moraja pedig oly nagy, melylyel csak a legnagyobb zuhatag érhethöl; zugása több mérföldnyire elhallik s a tátongó örvények oly nagyok és mélyek, hogy ha valamely hajó vonzerejük körébe esik, menthetlenül a tenger fenekére sodortatik, a sziklákon darabokra zuzatik s a roncsok *) midőn az özőn csillapodik, vízszinre löketnek. De e csillapodási időközök csak apály és dagály között s csendes időben állnak be, ekkor is csupán óráig tartanak s az özőn dühe fokozatosan ismét vizszatér.

„Ha az örvény ereje, zivatartól is támogatva, magasabb fokra hágott, veszélyes csak egy mérföldnyire is megközelíteni. Számptalan dereglye, kedvtelési — s egyéb naszád sodortatott már belé, melyek nem voltak óvatosak vonzerejének körétől elég távol maradni. Gyakran megtörténik az is, hogy czetek jönnek sodrához közel s vad erejének hatalmába esnek ezek is; s azon bögést, erőfeszítést, melyet ez állatok kifejtene, hogy megmenekülhessenek, lehetlen leírni.

„Egyszer egy medve is meg akarta kísérleni, hogy a Lofoden s Moskoe közötti szoroson átuszszej; de megragadta a víz s a tenger fenekére sodorta, — szörnyű dörmögését egész a vizszélre kihallották. A partokról vízbe szakadt roppant fenyőtörzsek annyira összemarva, vagdalva tűnnek föl olykor, hogy egészen szörrel benötteknek lenni látszanak; mi világosan azt mutatja, hogy ott a tenger feneké tele tuskés sziklával s azok bizonyosan ezeken hengeregték. Ezen vizsodor erejét az apály és dagály hat óránkinti ismétlődése szabályozzák. 1645 Sexagesima vasárnapján tartósan romboló

szörnyű zuhanása a vizszélen állott házakat mind összedöntötte.

„A víz mélysége fölől kiki meggyőződhetett az örvény közvetlen közelében. Közel a vizszélhez is bizonyosan van az negyven öl akár Moskoe akár Lofoden fölől vegyük. Ennél a Moskoe-özön közepének mélysége aránytalanul nagyobb, mire nézve, hogy megbizonyodjunk, elég Helzegen legmagasb csucsáról oldalvást az örvény feneketlenjébe nézni.“

Midőn e hegyfok magasságáról a morajzó Flegetonba néztem: nem lehetett el nem mosolyodnom a jó Ramus Jónás együgyüségén, melylyel kötve hihető mondáit, a medvékről és czetekről, elbeszéli; — miután nekem igen világosnak látszott, hogy e gyilkos vonzerővel szemközt a legnagyobb sorhajó is oly kevés ellenállást fejthet ki, mint szél ellenében a pehely, s el fog tűnni egy percz alatt.

Az ezen tüneményről adott magyarázatok, melyek egyike mása, mint emlékszem, nekem is elég hihetőnek látszott, most egymástól igen eltérők s csak nagyon kevesse kielégítőknék tűntek föl. Az e nembeli fejtegetések általánosán így hangzanak: — mint a Feroe szigete három kis örvényének, ugy ennek . . . „oka sem egyéb mint összecsapodása a hullámoknak, melyek apály és dagálykor a vizet két fal közé szorító s zuhatag alakjában visszaverő sziklagerincz hosszában föl- és leszállnak; miből az következik, hogy minél magasb a dagály, annál nagyobb annak zuhanása s hogy ezek természetes eredménye egy örvény, melynek faló csodás ereje a legkisebb példákban kitelhetőleg be van bizonyítva.“ Így írja ezt le az Encyclopaedia britannica. Kircher és mások pedig azt képzelik, hogy a mael-özön csatornája közepén oly feneketlen mélység van, mely a földtekén keresztül messze valamely más világkörbe megy át; a bottniai öbölről is tesznek, de csak igen futólagos említést. Ezen igen is gyermekies gondolat volt az, melyen e vidék szemlélése közben az én képzeleteim is leginkább függöttek s nagyon meg valék lepve, midőn vezetöm hozzám közeledve mondá, — hogy egész Norvegiában el van ugyan terjedve e vélemény, de ő azt magáévá nem teheti. Bevallotta, hogy ő nem képes azon eszmét fölfogni s

*) Roncs, olaszul rottame (többször bast-naufragato) vagy is a roncsolás tárgya, mit valamely erőszak ront vagy roncs-ol Ennek egyes részei a (hajó) töredékek vagy töredékek, olaszul frammenti. Németül amaz Wrack, emez Bruchstücke.

vége nekem is ugyanazt kelle elismernem; miután utoljára is, legyen bár megírva, de feneketlen mélység és dörgés együtt és egyben tökéletesen érthetlen és lehetlen.

— Most miután látta ön az örvényt, — mond vezetöm, — ha úgy tetszik, vonuljunk ama szikla mögé, hol széltől óvva le

szüünk, a víz zugása is elhal s el fogom beszélni a történetet, mely meggyőzöndi önt, hogy tudnom kell, — mi az a . . . Moskoe özöne!

Kívánsága szerint lehelyezkedém s ö elkezdé :

(Folytatjuk.)

NEMZETI SZINHÁZ.

Junius 14-ikén került színpadra „A Trónvesztett,” a gr. Teleki alapítványból 100 arany pályadíjjal jutalmazott eredeti szomorujáték 5 felvonásban. Írta Szigligeti. A szindarab a Salamon magyar király László és Géza hercegek közötti viszályból szövődik. A bolgár-fehérvári ostrom után a görög őrsg nem a királynak, hanem Géza hercegnek adja meg magát; s ezen kívül a görög császár koronát küld e hercegnek. A királyban felébred a féltékenység s irigység a hercegekre. Van a ki táplálja is ez indulatokat. Ott van a cselzővő tanácsos, Vid, ki a hercegek magaviseletének ferde magyarázataival ingerli folyvást a királyt. Jó tanácsosaira, a békülékeny Ernyeire, tulajdon anyjára Nesztére és feleségére, a német császár leányára, nem hallgat annyira, mint a fondorkodókra. A király körüli ezen pártok közt különösen kell említnünk Zsófiát, Salamon nejét. Ő Lászlót szereti — s ezen titkos indok sugallja férjének adott engesztelékeny tanácsait. Ő fő ke-reke az intrigának a jó ügy érdekében.

Ezen fő viszonyokkal ismertet meg szerző az első felvonás alatt, melyben egyébiránt már a viszály annyira fejlik, hogy a végén a király és herczeg kikiáltják az egymás elleni harczot.

De a második felvonásban, mielőtt harczra kerülne a dolog, a király, Vid tanácsára, orgyilkosokat küld ki Géza hercegnek nem meggyilkoltatására, mint Vid tanácsolta, hanem elfogatására. A király nem egészen romlott ember. Testvérgyilkossá lenni nem akar. Kiemelendő azonban jellemének egy másik vonása, melyet szerző szerencsésen talált el, s melylyel egyszersmind híven jellemzé az akkori kor egyik uralkodó eszméjét. A király több helyen teljes őszinte meggyőződéssel mondja az egész darab folytában, hogy a hercegek a bűnösök, mint a kik nyíltan ellenkeznek vele, s a kik a királyi tekintélynek nem engedelmesskednek. Ama korban, bár a király első volt az egyenlők közt, még a főbb nemesek sorában is, nemhogy az ország harmadrészét joggal bíró hercegek közt, mindamelllett a királyi tekintély csaknem szent vala. Salamon egyéni zsarnok hajlama a királyi

tekintélyt tartja mindenek felett állónak, míg Géza és László az ország törvényeit és javát. Természetes, hogy amaz egész meggyőződéssel véli az ellene harczoló fejedelmeket egészen méltóknak a halálra, s hogy ezek ép oly szent érdekekben, a törvények mellett szintoly meggyőződéssel fognak fegyvert, miután a király nem akarja eltávolítani köréből a fondorkodó s idegen segély behívásától sem irtozó tanácsosokat. Salamon a hercegeket arra is méltóknak véli, hogy gyilok által haljanak; mert a halálos ítéletet úgy is megérdemlenék s csak a végrehajtás hiányzik, mely mindegy, akármely eszközzel hajtatik végre. A király lelkiismerete elég tág tehát, hanem mintegy a becsület s ugyszólván az illem, tartja vissza Vid tanácsának követésétől. Bármennyire megnyugszik gondolkodása a hercegek kivégeztetésén, fülében borzasztó csengése van az „orgyilkos” szónak. Az elfogatás gondolatja oly középut, mely boszuját is kielégíti, s lelkiismeretének is több megnyugvást ígér. Azonban az elfogatási rendeletet meghusítja a király gyóntatópáppja, ki a tanácskozásnak rejtett tanuja volt. Értesíti Géza herceget a cselzővényről. A harcz feltüntetése is a második felvonásban egy változásban foly le. Mielőtt megkezdetnék a küzdelem, a hercegek magasztos hazaszeretete és vallásos ihlete van felmutatva. László menyeyi dicsfényvel látja elárasztva az imádkozó Gézát, s teljes bizalommal mennek a csatába, melyből Salamon szaladással menekül. Egyik legdrámaibb jelent az, midőn Salamon Mosenyba érkezve sebesülten, neje és anyja szemrehányásokkal fogadják, a helyett, hogy részvétet mutatnának szerencsétlenségébe iránt. A király itt bőszebbnek mutatja magát, mint a minő valóban, anyjára kezét emel, nejét ellöki magától s aláírja a német császárt a haza ellen beszólító meghívást. A király a harmadik felvonásban újra halálos cselzővényt készít tanácsosai sugallatára a hercegeknek; — neje azonban ebben is megelőzte. László a nélkül jelenhetik meg Salamon előtt, hogy elrejtett orgyilkosok szurnák le, — ezektől sem irtózik most a végsőig elkeserített volt ki-

rály. Csak újabb alkalom ez, hogy László nagylelkűséget gyakoroljon, s Salamon még egyszer megalázza jelleme fenségével. Ugyane harmadik felvonásban történik, hogy Zsófia, a volt király neje bevallja szerelmét László előtt. Vagy a megírt szövegben nincs elég természetességgel festve e vallomás, vagy a fiatal s úgy szólván kezdő szereplő (Szigligeti Anna kisassz.) részére igen nagy e szerep, a nő vallomásában volt valami mindennapias, emelkedés nélküli izetlenség, mi miatt hatása csekély volt. Annál jobb benyomást tett László magasztos és szelid visszautasítása, ki a szenvedélyt kötelessége fölébe helyező nőt a szerencsétlen férj iránti önfeláldozó hivatására utalja.

A negyedik felvonás Regensburgban foly le, a császári udvarnál, a hová Salamon áruhában menekül segílyt koldulni elvesztett trónja visszanyerésére. Új megaláztatás. A császár, mint már egyszer keserű tapasztalásból tudta meg, sikertelennek vél minden támadást egy szeretett király uralkodása alatti Magyarországra. Végkép megalázza pedig az, hogy neje, kiről mindig azt hívé hogy szerelemmel van iránta, elmondja most neki, hogy Lászlólt szerette. Így hullt el minden támasz, melyen nyugtalan lelke még megnyugvást találhatott.

Az utolsó felvonásban a Vörösmarty balladájában leírt remetét találjuk Salamonban, ki vad rengeteg közepett csak a vallásban lel enyhületet. Kialudtak lelkében a merész álmok, a szív örökös hánykodása és az irigység. Szerző szenvedély helyett itt csak a szenvedélyek kialudt hamvát mutatja fel kiengesztelésül, s bár anyja itt is megjelen neki, bár későn tudja meg emez, hogy fiával beszél, s így némileg elevenítő fogásokkal akar a szerző megnyerni részvétünket, ezen jelenetek meglehetősen szárazok s meghatás helyett némi közönyvel látjuk az egészre legördülni a függőnyt.

A fenebbi, bár rövid vázlatot azért tettük ide, mivel az egész mű krónika szerű alkotású. A történet egy szakasza van jelenetekbe foglalva, némi intrigával keresztül szöve, mely közönsége-

sebb, szokottabb, és többször újra kezdődő, sem hogy nagyon érdekelhetne. Salamon nem bukik e darabban, hanem elejétől végig bukácsol, a mivel kissé unalmas hőssé teszi magát. Fárasztó végig nézniünk esetről esetre, mint hiúsul meg a király minden új meg új cselszövénye. Kitartása nem erély, hanem a mindig gyengeséget eláruló makacsság, veresége nem részvétet ébresztő bukás, hanem kudarcz. Eszünkbe juttatja a „Hármas kis Tükör“ ezen helyét :

Kérdés : Mikép viselhettek ezt a vitéz németek ?

Felelet : Igen nehezen, miért is a magyarokra nagy haddal rámenvén, azok által másod ízben is keményen megverettetének.

Szerző Salamon jellemét meglehetősen erélylyel rajzoló; de annyival tán nem is lehetséges, hogy a bukások egy sorozatát érdekessé tehesse egy drámában. Habár az ismétlődésekben van bizonyos lépcsőzetesség, ez ismétlődések teszik nehézkesé, hosszadalmassá e művet. — E színmű tanulságul szolgálhat, hogy még oly gyakorlott színmű írónak is, minő Szigligeti, nem igen sikerül a történeti vagy életbeli eseteknek egyszerű átvétele és egymásután sorozása. Tudjuk ugyan, hogy Shakespeare történeti képletek egybefűzéséből érdeklő és helylyel helylyel mélyen megragadó s bámulatos műveket írt; de a hiányt egy sok századok folytán egyszerelőálló lángész ereje pótolja. Ama tableau magokban hatalmasak és a lélektani valóság örökös példányai. Shakespeare merhette, hogy a külforma hiányát tartalom által pótolja; de a ki nem Shakespeare, ovakodnia kell a külformák elhanyagolásától. A tehetség csak műgonddal és a formák tiszteletben tartásával közelítheti meg a lángészt. Ha a lángésznek is szükséges a műformákat tanulni, annál inkább szükséges hódolni nekik a talentumnak. Azért nem ajánljuk hát utánzandó példányul a „Trónvesztett“ compositióját.

A mű különben, a mi a stilt illeti, gonddal látszik írva lenni, — s az egész, habár nem mutat fel valami fényesb pontokat, negatív érdeme, hogy valami botránkozottabb hibát sem vétet észre közvetlenül a színházi nézővel. —m.—

V E G Y E S.

— Az Akadémia, mint tudjuk, befolyást kívánt épülete terveinek eldöntésébe, különösen a stilt illetőleg. Helyesen, ez inkább illeti az Akademiát mint az igazg. tanácsot, — *sakkérdés* levén. A stil megbíralásánál ugyanis négy lényeges kérdés megfejtése szükséges. E négy kérdés az archeologiai, az idomok, az arányok és a környezet kérdése.

Ugyanazon stil, fejlődésének különböző korszakaiban, változtatta idomait, s ezt nem kényszerű

okok nélkül tevé; azért is ugyanazon nemű idomokat nem helyezhetni egymás mellé, ha különböző korszakokból származnak; ellenkezőleg ezen idomokat a fölvett kor szelleméhez kell alkalmazni. Vajon e kelléknek meg van e feelve, arról csak a tudományosan mivel *archaeolog* mondhat ítéletet.

Minő módon kell változnia ugyanazon nemű *idomnak*, ha ez különféle viszonyban vagy *functio*-ban jelenik meg, miképen kell például alakulnia az oszlopfő profiljának nagyobb vagy kisebb suly

alatt, azt csak az avatott határozhatja meg, ki a statikának törvényeit vagy elméletileg, vagy a régi ereklyék nyomán gyakorlatilag tanulmányozta.

Igen fontos továbbá az *arányok* kérdése, a mint azok az egyes építészeti tagokat, vagy azok csoportozását vagy végre az épület összes hatását illetik. Az első rendű kérdésre csak a használt építő anyag tökéletes ismerete felelhet, kivántatik itt még a tagok jelentőségének pontos fölfogása, mely csak a létező legjobb épületek alapos és éveken át folytatott tanulmányozása eredménye; a csoportozás megbírálásában az előbbiekhöz még a vonal perspectivának tökéletes ismerete szükséges. Az arányok összes határa megbírálásában mind ezekhez még hozzá járul egy részt a czélszerűség, más részt pedig a

Környezet alapos megfontolása. Sem az életben sem a művészetben (tehát sem az építészetben) nem létezik logikai fogalom, mind kettőben csak egyénnel találkozunk. Az életben az épséget, az életrevalóságot a szervilegességnek, az építészetben a czélszerűségnek criteriuma határozza; ezen életrevalóság kényszerüleg magába foglalja a létezési jogot (Lebensberechtigung). Ha tehát valamely épületnek létjoga az által van elismerve, hogy a fentebbi kérdésekre igennel feleltünk, akkor még csak a contrast és az arányok törvényei határozhatják meg, vajon ily épület meg fog-e felelni környezetének? A contrast törvényei arra tanítanak, hogy a különféléleg a művészetben nevezetes elevenítő szerepet játszik, és hogy különféle stílu épületek egy más mellé helyezve igen jó aesthetikai hatással bírnak, mit Velenczében Sz. Márk tere, Párisban a concorde tere gyakorlatilag bizonyítanak. Ugyan ezt látjuk az emberi társaság különféle alakú, arczvonású és jellemű egyénein is; és itt csak akkor ütközünk meg, ha nagy aránytalansággal például törpék közt óriással találkozunk. A környezet tekintetében tehát alig ha az arány szabályainál tovább mehetünk; azonban már fentebb ki vala mutatva hogy az arányokról szintén csak avatott hozhat alapos ítéletet.

A mondottak a stíla, általánosan véve, vonatkoznak. Ha már most egy meghatározott stílról akarunk ítéletet hozni, akkor okszerű összehasonlíthatás okából ismernünk kell minden létező stílt, tudnunk kell micsoda társadalmi, szokási, politikai, vallásos és éghajlati viszonyok és illetőleg nézetek közt kellett keletkezett, fejlődött és enyészett minden stílnak. És csak ha ezt alapos és éveken át folytatott tanulmányozás folytán megtanultunk leszünk képesek elhatározni, vajon a stílok melyike felelend meg legjobban, vagy is inkább egyedül, specialis épületünknek tekintettel specialis czélunkra, éghajlatunkra, nézeteinkre, viszonyainkra

és építészeti anyagainkra. Itt tehát megint a tudományosan művelt archeológé a főszerep.

Ezekből, úgy hiszem, világosan láthatni, hogy a stílnak kérdése a szó legszigorubb értelmében szakkérdés; még pedig egyes egyedül szakkérdés. (Beküldetett.)

— Az Akadémia hétfői ülésében többi közt Szabó József igen érdekes új találmányt mutatott be: különböző anyagok, mint üveg, fa, bőr, selyem, chemiai uton hogyan vonatnak be igen finom vékony ezüst lappal. Az így készült tükör sokkal tisztább, mint a közönséges; a selyem virágos ezüstté, a papír tündöklő ezüst lappá változik. A találmány nevezetes hasznokat ígér mind a tudományos, mind az iparos világban.

— *Fésüs György és Hílóczky Béla*, már jó minap, felhívták intéztek a közönséghez, melyben adakozásra szólítanak a magyar színészetnek Budán leendő meghonosítására. Sajnáljuk, hogy térszűke miatt nem közölhetők a felszólítást: de ajánljuk az ügyet; nem késő. Ugyan-e tárgyra vonatkozólag *Molnár* színigazgató örömmel hirdeté a lapokban, hogy Buda város községe mult hó 28-án tartott közgyűlésén, az ő folyamodványára, elhatározta keblében a magyar színészetet állandósítani, s egy a lánchíd mellé tervezett népszínház építéséhez pénzbeli segélylyel is járulni. — Csak rajta! mig lehet.

— *Lelewelel Joachim*, a híres lengyel történetíró, ki Brüsszelben harmincz évig ette a száműzetés keserű kenyerét, május 29-én Párisban meghalt.

— *Draexler János* előfizetési felhívást küldöz szélylyel *Silvio Pellico* híres olasz költőnek „Rabságom órái“ czimű műve fordítására. A felhívás hangja a közönségnek inkább politikai, mint aesthetikai érzületéhez látszik folyamodni. Ohajtjuk, hogy a fordítás ne csak kelendő, hanem jó is legyen.

— *Aszalay József* — „a párizsi statistikai tudós társaság tagjának“ — *Szellemi Omnibus*-a 1-ső kötetje második bővített kiadásban is megjelent „a szerző arczképével.“ Az érdekes csevegésnek és nem sőtalan elméskedésnek megvan helye az irodalomban, csak azt nem találnók rendén, ha valamint léteznek kizárólag úgy nevezett „férfi“-körök, azonképen kizárólag „férfi“ irodalom is kapna lábra, mely követné amazok sikamlósságát egyben-másban. Egészen más, ha egy *Juvenal*, *Dante*, *Shakspeare*, *Goethe* olykor műve teljességét azzal eszközli, hogy az erkölcsi rutat is bevonja festése körébe, más pedig, ha valaki csak azért szed össze sikamlós anecdotákat s élczeteket, mert az neki — s gondolja, sok „férfi“ olvasójának tetszik. Ohajtottuk volna e második kiadást nemcsak „megbővítve“ — hanem itt-ott „megtisztítva“ is látni.

UJ-KÖNYVEK*).

- II. RÁKÓCZY FERENCZ** emlékirata a magyar hadjáratról. 1703—1711. Kiadja *Ráth Károly*, akad. tag. (Ráth, Pest.) Ára 2 ft.
- DEBRECZENI ELLENŐR.** Irják *többen*. Ára füzetenként 30 kr. hat füzeté 2 ft. (Telegdi, Debreczen)
- MAGYARORSZÁG KÖZJOGA** a mint 1848-ig s 1848-ban fenállott. Rendszeresen előadva *Récsi Emil* által. Második füzet. Az egész (mintegy 30 ivnyi) munka előf. ára 3 ft. (Pfeifer, Pest.)
- MULTNYAI HÖLGYEI.** Hazai történelem. Regényes krónika-modorban magyar hölgyek számára. Irta *Remellay Gusztáv*. Második kötet. (Engel és Mandello, Pest.)
- NEMZETI DALKÖNYVECSKE.** Harmadik, népdalokkal bővített kiadás. Diszkiadás. (Lampel, Pest.)
- KIPFELHAUSER KÖLTEMÉNYEI.** (A szerző arczképével.) Ára 65 kr. (Emich, Pest.)
- SÁROSPATAKI FÜZETEK.** Protestans és tudományos folyóirat. Egyház és nevelés, tudomány és irodalom körében. Kiadják a sárospataki ev. ref. főiskola tanárai. Szerkeszti *Antalfi János* gimnáziumi tanár. Ötödik évfolyam. III. és IV. Előf. ára 10 füzetnek 6 ft (Jäger, S.-Patak.)
- SÁROSPATAKI NÉPSZERŰ NAPTÁR 1861.** A sárospataki ref. főiskolai testgyakorló intézet (gimnasztika) javára. Szerkeszti és kiadja *Antalfi János* tanár. (Jäger, S.-Patak.)
- Q. HORATIUS FLACCUS** értelmezve *Szenthmártony József* által. Két pengő Vj-péncz, FLACCVS! beCSeD a Magyarok közt. (Jäger S.-Patak.)
- AZ 1861-ik évi MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉS.** Első kötet. 1. füzet. Előf. ára egy kötetnek 2 ft. 40 kr. (Ugyanaz németül is). (Osterlamm, Pest.)
- HONFIDALOK** a legjelesb magyar költők munkáiból. 1-ső füzet (Petőfi Sándor arczképével) 2-dik füzet (Vörösmarty arczképével). Ára füzetenként 15 kr. (Heckenast, Pest.)
- SZÁSZ KÁROLY KÖLTEMÉNYEI.** Két kötet. Ára 2 ft. 50 kr. (Heckenast, Pest.)
- SZIKLÁRI ILONA.** Történeti beszély az ifjuság számára. Irta *Vachott Sándorné*. Ára 1 ft. (Heckenast, Pest.)
- ERDÉLYHONI JOGTUDOMÁNY.** Szerkeszté *Dózsa Elek*. Három kötet. Ára 6 ft. (Demjén, Kolozsvár.)
- HONEGYSÉG.** B. *Kemény Dénes* hátrahagyott műveiből összeszedte s kiadja *Kemény Gábor*. Ára 60 kr. (Demjén, Kolozsvár.)
- AZ 1848-ki ERDÉLYI TÖRVÉNYCZIKKÉK.** Második bővített hiteles kiadás. Ára 25. kr. (Demjén, Kolozsvár.)
- MÁSODIK RÁKÓCZI FERENCZ.** Regény hat kötetben. Irta *Jósika Miklós*. 1852. Ára 6 ft. (Heckenast, Pest.)
- MAGYARORSZÁG KÜLÖNÁLLÁSA.** Németország egységének szempontjából. Egy magyar államférfutól. Fordította *Toldy István*. Ára 1 ft. (Emich, Pest.)
- AZ IGAZSÁG ELMÉLETE** és a többi büntetőjogi elméletek, valamint ezeknek leszármaztatott alaptételei és fogalmai. Irta *Liebensteini báró Preuschen*. Fordította *Gyene Gusztáv*. (Gyurián, Emich.)
- Magyar-szentmártoni ÁRVIZKÖNYV.** A vízkárosult magyar-szentmártoniak némi felsegélésére írta *Berecz Imre*. Első füzet. (Hazay és fia, Temesvár.)
- SZATMÁR-NÉMETHI** szabad királyi város egyházi és polgári TÖRTÉNETEI. Összeszedte *Sarkadi Nagy Mihály*; rendszerbe üitötte s kiegészítette *Bartók Gábor*, kiadta s nyomatta *Kovács Márton*. (Szatmár.) Ára *Ráth Mór* könyvk.-nél 1 ft. 20 kr.
- SZÉKES-FEHÉRVÁR TÖRTÉNETE.** Irta *Csapó Kálmán*. Ára 1 ft. 20 kr. (Ráder, Sz.-Fehérvár.)
- ERKÖLCSNEMESITŐ BESZÉLYEK.** Növendék leányok számára. *Glatz Jakab* után szabadon fordította *Stankó-Csapliczky Lilla*, nőnevelde tulajdonosnő. Ára 1 ft. (Ráth, Pest.)
- A GIMNÁZIUMI OKTATÁSÜGY TÖRTÉNETE** a magyarországi hely. hitvallásuknál. Különös tekintettel a hely. hitv. tanároknak Pesten 1860-ban tartott Egyetemes Értekezletére. Irta *Szilágyi István* (Külön lenyomat a „S. pataki füzetekből.” (Jäger, S.-Patak.)
- SZÉCHENYI EMLÉKKÖNYV.** MDCCCLXI A nagykorúsi főiskolai Önképző társulat megbízásából szerkeszték *Rácz Miklós* és *Veress Károly*. A tiszta jövedelem a Széchenyi-szoborra szenteltetik. Ára 1 ft. 50 kr. (Szilády, Kecskemét.)
- MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETE.** Az ifjuság használatára. Dr *Peregry Elek* által. Negyedik kiadás. (Ráth, Pest.)
- POLITIKAI SZÁMTAN.** Jogtudó-ok, gazdák, kereskedők és iparosok számára, valamint magántanulásra. Irta *Weninger Vincze*. Ára 4 ft. (Ráth, Pest.)
- MAGYARORSZÁG CSALÁDAI** czimerekkel és leszármazási táblákkal. Irta *Nagy Iván*. Kilencedik kötet. 3 és 4 füzet. (Madách-Mednyánszky.) Ára 1 ft. 70 kr. (Ráth, Pest.)
- SZELLEMI OMNIBUS** kejtazásra az élet utain. Irta *Aszalay József*. Első kötet. Második bővített kiadás. (Ráth, Pest.) Ára 2 ft.
- ÁBRÁND és VALÓ.** Beszélyfüzér. Irta *Huszt Jenő*. 1. kötet. (Kádár, Rimaszombat.)
- Emlékbeszéd GRÓF TELEKI LÁSZLÓ** m. akad. tiszt. tag felett. Tartotta a m. tud. Akadémia összes ülésében, május 27-én M.DCCCLXI. *Lukács Mór*cz, m. ak. t. t. Ára 20 kr. (Emich, Pest.)
- MAGYARÍTÁS a TERMÉSZETTUDOMÁNYOKBAN,** s különösen annak gyakorlati jelentősége. Olvasta a m. tud. Akadémiában május 13. 1861. *Szabó József*, m. akad. lt. Hivatalos kiadás. (Emich, Pest.)

TARTALOM.

Mégis valami a fordításról. Brassai. — „Költmények Szász Károlytól.” — Hellen költészet. Télfy J. — Himnusz. Losonczy L. — A Mael-özönbe sodratás. — Nemzeti színház. — Vegyes. — Uj könyvek.

Melléklet : Előfizetési felhívás a „Növilág.” és „Falusi Gazda” 1861 második félévi folyamára.

Arany János, felelős szerkesztő és laptulajdonos.

Kiadó : Heckenast Gusztáv.